

IHSAN OKTAY ANAR • **Kitab-ül Hiyel**

İHSAN OKTAY ANAR 1960 doğumlu. Felsefe bölümünü bitirdi. Öğretim üyeliği yaptı. 2011 yılında emekli oldu. Yayımlanan diğer kitapları: *Puslu Kıtalar Atlası* (1995), *Efrasiyab'ın Hikâyeleri* (1998), *Amat* (2005), *Suskunlar* (2007), *Yedinci Gün* (2012), *Galiz Kahraman* (2014).

İletişim Yayınları 357 • Çağdaş Türkçe Edebiyat 42

ISBN-13: 978-975-470-542-3

© 1996 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-28. BASKI 1996-2016, İstanbul

29. BASKI 2017, İstanbul

KAPAK Suat Aysu

TASARIMLAR VE ÇİZİMLER İhsan Oktay Anar

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Seçkin Oktay

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İHSAN OKTAY ANAR

Kitab-ül Hiyel

Eski Zaman Mucitlerinin
İnanılmaz Hayat Öyküleri

Anneme ve babama

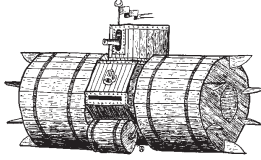
“And olsun ki biz, Davud’a katımızda bir imtiyaz verdik, ‘Ey dağlar! Onunla birlikte tesbih edin’ dedik. Kuşlara da bunu duyurduk. Ona demiri yumuşak kıldık.”

KUR’AN, XXXIV, 10

“Ve Saul kendi esvabını Davud’a giydirdi, ve başına tunç başlık koydu, ve ona zırh giydirdi. Ve Davud esvabı üzerine kılıç kuşandı, ve yürümeye çalıştı, çünkü alışmamıştı. Ve Davud Saul’a dedi: Bunlarla yürüyemem; çünkü alışmadım. Ve Davud onları üzerinden çıkardı.”

I. SAMUEL, 37-39

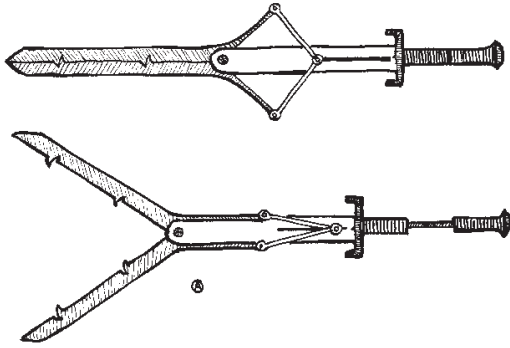
**Yâfes Çelebi Hazretlerinin
Görülebilien Menkıbelerinden
Bazılarının Bildirilmesi
Hakkındadır**

Kuledibi'ndeki Tamburlu kıraathanenin, çoğunlukla ariflerden, güngörmüşlerden, sohbet ve kelâm ehillerinden olan ahali, asırların tüketemediği bu yorgun dünyanın binbir halini yadedip onda baki kalan hoş ve nâhoş sedalardan dem vururken, laf dönüp dolaşıp çoğu kez bir zamanların Yâfes Çelebi'sine gelirdi. Râviyân-ı ahbar ve nâkılan-ı âsâr kâh hayretü minnet, kâh nefretü ibretle şunları rivayet ve hikâyet ederlerdi:

Yâfes nam bu çelebi Tophanevî idi, bedesten esnaflarının onun Saraçhaneli olduğunu, mahlasının da Seyfi olduğunu nice sonra tellallarla ilan ve defterlerde beyan etmişlerse de sonuçta taşralı değil İstanbulî idi. Kazasker'deki demirciler çarşısında, Sultan Abdülaziz devri saltanatlarında bile onun adını hatırlayan ustalar çıkmıştı. Fakat hatırladıkları, çehrelerine öfkeden kan hücum etmesinden belli olur, o anda kendilerine yüz kuruş bile verilse meşum saydıkları o ismi ağızlarına almazlardı. Bu öfkenin sebeplerine dair riva-

yetler muhtelifdir. Kılınç dövme sanatında asrının piri kabul edilen Hacıkadınlı merhum Deli Bekir'den ikinci kalfası Kul Rıza'nın naklettiğine göre Yâfes Çelebi, daha ter bıyıklı, ayva tüylü, paluze tenli bir delikanlı iken kılınç dövme sanatına heves etmiş ve bunun için demirciler çarşısında Zekeriya Ustanın elini öptükten sonra çıraqlığa kabul edilmişti. Örsü, çekici ve körüğü usül vuran bir kudümcü gibi kullanmayı, kızgın demiri bir kadın gibi tavına getirmeyi, kılınç yumurtasını döverken efsunlu şarkıları uygun makamla okumayı, çeliğe öküz idrarında çifte su vermeyi ve kılıncı tizapla parlatmayı orada öğrendi. Mahareti kısa zamanda o kadar arttı ki, onun yaptığı bir yatağanı kullanan otuzikinci orta çorbacı gazada hasmına hamaylı çekince, yani adamı sağ omuzundan belinin soluna kadar ikiye bölünce, gelip bu muhteşem silahı döven ustanın elini öpmek istedi. Fakat karşısına, Zülfikâr'ın sırrına vakıf ak sakallı bir pîr yerine, çıka çıka ayva tüylü bir cıvan çıktı. Sükûtu hayale uğrayan yeniçeri, yastıklı bıyıklarını burduktan sonra ona kesesinden tam kırkbir akçe bahşiş ihsan etti. Olay tez zamanda duyulunca, istikbal vaadeden bu genci esnaf şeyhi görmek istedi. Delikanlı ustasıyla gidip bu yaşlı adamın elini öptükten üç gün sonra, yiğitler, kethüdalar ve bizzat şeyh huzurunda gülbankı Allah Allah çekilip peştemalı beline bağlandı, gediği ba-

ğışlandı, esnaf sandığından akçesi verilerek dükkânı açıldı. Gel gör ki ne olduysa bundan sonra oldu. Yâfes Çelebi'nin dükkânından önce semaî, ardından sofyân, ve nihayet aksak usulde çekiç sesleri duyuldu. Aradan böylece tam bir hafta geçtikten sonra, hem de bir mübarek ramazan günü, çarşının ustaları, kalfaları, ayakçıları ve hadsiz hesapsız amelesi, tam da orucun başlarına vurduğu iftar öncesi saatlerde Yâfes Çelebi'nin dükkânına tuhaf bir kılıncın asılmış olduğunu gördüler. Birdenbire hepsinin gözleri dönüverdi. Çünkü erbabı, makası andıran bu tuhaf kılıncın nasıl kullanılacağını hemen anlamıştı. İki elle kavranan bu silahın kabzası çekildiğinde namlusu tıpkı bir makas gibi ikiye ayrılıyor, hamle yapan rakip kılıncı bu sayede karşılamakla kalmıyor, kabza itilir itilmez kapanan namludaki kancalar sayesinde onu yakalıyordu da. Böylece zaptedilen rakip silahı kırmak ya da hasmın elinden düşürmek için, kılıncı ekseninde çevirmek yetiyordu. Bu kepezeliği gören esnafın cinleri tepesine üşüşmüştü. Hele hele, onların sert tepkilerine önceden hazırlık yaptığından mıdır, Yâfes Çelebi'nin gürültüye pabuç bırakmadığını, dikkafalılık edip yine bildiğini okuduğunu gördüklerinde küplere bindiler. İçlerinden biri koşup durumu hemen şeyhe bildirdi. O sırada hamamda olan şeyh, kethüda ve yiğitbaşlarını da yanına alıp çarşıya geldiğinde, kılıncı görür görmez yere yığılıverdi. Adamcağızın sol yanına inme inmişti. Ağız dalaşı bu nedenle arttıkça arttı. Bir peykeye yatırılan şeyh ona, ahrette iki elinin yakasında olacağını söylüyordu. Neden sonra ondan yanına yaklaşmasını istedi. Yâfes Çelebi kendisine emredilene yapar yapmaz, yatığı yerden şeyh, geleneksel usülleri bırakarak bu mertlikle bağdaşmaz kılıncı er meydanına sokan kalles ustanın suratına okkalı bir tokat patlatıp gediğini iptal etti. Örf ve âdetlere karşı gelip zanaate bid'at getiren Yâfes Çelebi'nin peştemali belinden böylece çözüldü.

Fener'deki Sümbüllü meyhanenin mudavimlerinden ayyaş bir zat ise, lodosçular kethüdası Tavukpazarlı Koca Asım Paşazade Turşucu Hüseyin Efendi'nin kankardeşı merhum Gelenbev Salim Efendi'den başka bir rivayet nakletmiştir: Mezkur batakhanede, bu zatın beyanına göre Yâfes Çelebi, esnaf şeyhine inme inmesine sebep olmamış, ama ustası Zekeriya Efendi tarafından řu sözlerle azarlanmıştı:

“Diğerleri senin yeteneğini görüp korktular. Çünkü ge-diğin elinden alınmasaydı onların bu ticareti yürütmeleri zor olacaktı. Yaptığın kılınç onların bütün müşterilerini ellerinden alır, üstelik bunun arkası da gelir. Ama ben bambaşka bir sebepten onların kararına katılıyorum: Ustaların kılınç yapmak için saatlerce ve günlerce dövdükleri demir neden serttir, bilir misin? O, insanoğluna hemen boyun eğmez, çünkü onların, kendisiyle işleyecekleri suları bilir. Bu yüzden de ortak olacağı günahların bedelini ateşte dövülürken peşinen der. Zalimlerin kolları kendi erişilmez isteklerine göre çok kısadır. Tutkularının büyüklüğü onları böylece sakat kıldığından, bizim kılınç dediğimiz koltuk değneğini kullanırlar. İcad ettiğin silah işte onların tutkularını büyütecek ve zulümlerini arttıracak. Sen onların kollarını uzattın. Oysa kılınlar yeterince uzun değil miydi?”

Sabık ustasının gönlünden koparıp ona verdiği tam yetmiş aeyle Yâfes Çelebi'nin, Galata'da bir süre avarece srt-tğ, meyhanelerde yatıp klhanlarda uyandığı, kalyoncu-larla yiyip kopuklarla içtiği, ancak bu arada nasıl olduysa ka-pağı açılınca çalışan, demirden bir müzik kutusunun plan-larını da çizdiği rivayet-i mevsukadandır. Yeraltından çıkan madenleri bir yolunu bularak yumuşatıp, onlara gayrı tabii şekiller vererek kılınç, top, tüfenk adı altında satma hayal-lerinin, hayatındaki bu karanlık devirde onun zifiri külhan

gecelelerinin biricik süsü olduğu, ta Sultan Reşad devrine kadar kıraathanelerde söylenegelmişti. Akıllı fikri, akıllara durgunluk veren tasarılarını gerçekleştirmekteydi. Ancak, bir vatansever olduğunu ve amacının da padişaha yepyeni bir tebaa kazandırmaktan öteye gitmediğini söylüyordu. Dediğine göre bu tebaa, makinelerin tâ kendisiydi. Günün birinde, Tatavlı divanelerle bahse tutuşmuş ve onlara, padişahın huzuruna gün gelip sol elinde bir demir külçesi ve sağ elinde de planlarını güçbela çizdiği demirden müzik kutusuyla çıkacağını anlatmıştı. Eğer kısmet olur da bu gerçekleşirse, zât-ı şahanelerine, bu nesnelere her ikisinin de tabiatın bağrından kopartılmış birer demir parçası olduğunu, gel gör ki sol elindeki külçe insanoğlundan gelen her emre kayıtsız kalırken sağ elindeki kendisine verilen emre uyduğunu, yani güzel bir nağme çaldığını söyleyecekti. Çünkü o bir makine, yani tabiatın esir edilmiş bir parçasıydı. Frenklerin mekanik diye adlandırdıkları hiyel ilmi de, tabiata emretmenin yegane yoluydu. Müzik kutusu haline soktuğu demir külçesine böylece şarkı söylemesini emreden hiyelci ise, elbette padişahın sadık bir bendesi olarak, gerçek bir büyücüydü. Kısacası hiyel ilmi, emirlere asla karşı gelmeyecek sadık köleleri, yani makineleri yaratma sanatıydı. Makineleri çalıştıran yedi tabiat kuvveti, hiç şüphesiz ki hiyel ilmi sayesinde insanların kudreti ve iktidarı olacaktı. Bu sözleri işiten Tatavlı divaneler ağaçlara tüneyen kargalarla birlikte Yâfes Çelebi'ye kahkahalarla gülerlerken, içlerinden biri ona Deli Metrî adında bir feylesofun kitabını okumasını tavsiye etti. Madrabazlar da divanelerin tavsiye ettiği bu kitabı bulup onun esrarını çözmeye çalışan bu düşküne el-Cezerî'ye ait olduğunu ileri sürdükleri ve anlaşılmasız makine çizimleriyle dolu bir hiyel kitabını onbeş akçeye yutturdular. Vicdan sahipleri ise meyhanede onu, kucağında Ahmed bin Musa'ya ait bir hiyel kitabı olduğu halde sızmış durumda gördükle-

rinde yürekleri cız etti ve yirmibir akçeyi başlarının gözle-
rinin sadakası olarak kuşağına sıkıştırdılar. Ama o, bir kül-
handa ayılır ayılmaz bu parayı nereye sarf edeceğini gayet iyi
biliyordu. Akçelerin onunu, Frenkçede “ilmi hiyel” demek
olan *Mekhanika* adlı bir kitaba, geri kalanını ise bir okka ra-
kı ile gerekli mezelere yatırmıştı.

Ona az buçuk yardımı dokunmuş vicdan sahiplerinden
Yorgancı Mikail Efendi'nin vaktiyle rivayet ettiğine göre Yâ-
fes Çelebi, onbir akçe saydığı rakıyı akşama doğru yarıladi-
ğında meyhane demkeşlerle yavaş yavaş dolmaya başlamıştı.
Bunların içinde dört Nizam-ı Cedid neferi de vardı ki, yap-
tıkları iş, yani yeniçerilerin uğrak yeri olan bir meyhaneye
gelmeleri akıl alır gibi değildi. Üstelik onbirinci ortanın içeri
girmesi an meselesiydi. Çünkü bilindiği gibi, o devirlerde ye-
niçeriler ile talimli askerler birbirlerinin can düşmanıydılar.
Çok geçmeden beklenen oldu ve bellerinde çifte piştov, çif-
te yatağanla; yüzlerinden pislik, ellerinden kan, ağızlarından
küfür akan yeniçeri güruhu içeri girdi. Talimlileri fark edin-
ce şaşkırdılar, ama onların ateşli silahları olmadığını görünce
hemen hepsi haince sırttı. Başeskinin bir işaretiyle adamlar-
dan biri kapıyı tuttu. Anlaşılan, talimli neferlerle kedi fareyle
oynar gibi oynamak istiyorlardı. Kerevetlere çöküp rakıla-
rını getirttiler. Böylece demlenirken bir yandan da efendimiz
Sultan Selim-i Salis Han Hazretlerine olmadık küfürler edi-
yor ve onun kurduğu Nizam-ı Cedid'in tüm neferlerinin me-
bun olduğunu söylüyorlardı. Talimliler ise cevap vermeye
cesaret edemiyor, hatta adamakıllı yıldıklarından mıdır, ara
sıra tasdik edercesine başlarını sallıyorlardı. Ama bu tavırları
para etmedi. Rakıyla şarabı karıştırıp içtiği için gazaba gelen
bir yeniçeri piştovunu çekti, üstelik horozunu kaldırıp tetiği
istignaya bile aldıktan sonra, silahı talimlilerden birinin ka-
fasına dayadı ve ondan, bir mebun olduğunu, gerekirse bu-
radaki herkese verebileceğini söylemesini istedi. Beti benzi

atan zavallı ise son çare olarak yatağanına davrandıysa da yeniçeri tetiğe asılır asılmaz kanlar içinde yere yığılıverdi. Gürültüyü seven katil, piştovuna barut hakkının iki mislini koyup namluya birkaç kurşun üstüste yerleştirdiğinden, adamcağızın kafasından eser kalmamış gibiydi. Ortalığın kan gölüne döndüğünü ve duvara et parçalarının yapıştığını görenlerin oracıkta içi kalktı, kan kırmızı misket, Bozcaada ve An-kona şarapları içenler başta olmak üzere pek çok kişi birer ikişer kusmaya başladı. Gözü dönmüş yeniçeri ise gâvur talimi yapanların sonunun bu olduğunu haykırıyor, tebaa-yı şahanenin kâfirlerden öğrenecek ilimleri olmadığını söylüyordu. Bu sözlerine meyhane ahalisinin pek o kadar inanmadığını içkili kafasıyla artık her nasılsa sezdiğinden, bir masada oturan üç Freng'e dönüp bağırdı ve onlardan kendisini arzu ettikleri konuda imtihan etmelerini istedi. Beti benzi kül kesilen iki Freng'in tersine üçüncüleri, bozuk bir lisanla katile, üçgenlerin iç açıları toplamının ne kadar olduğunu sordu. Gelgelelim bu sorunun muhatabı, meseleyi pek kavramış gibi değildi. Dörtüyz kuruş rüşvet verip marangozluktan yeniçeri ocağına geçen ilim irfan sahibi bir arkadaşı ona bu yüzden yardım etti: Parmağını talimli neferin kanına bandırıp yere birkaç üçgen çizerek adama üçgenin ve açının ne olduğunu kendi kafasınca göstermeye çalıştı. Ancak katil zihnini toparlamayı yine de başaramıyordu. Alt dudağı sarkmış, gözleri boşluğa bakar olmuştu. Sağı solu kolluyor ve kendisine cevabı fısıldayacak birinin çıkmasını bekliyordu. İşte tam da bu sırada Yâfes Çelebi'nin fısıltısını işitti. Ardından, mağrur bir sesle Freng'e, "Bütün üçgenlerin iç açıları toplamı eşittir, yani yüz seksen ... şeydir, parmaktır" dedi. Frenk cevabı kabul eder etmez yeniçeri, "Şimdi aldı mı herkes ağzının payını! Bizim küffardan öğrenecek bir şeyimiz yok!" diye bas bas bağırdı ve cevabı kendisine fısıldayan Yâfes Çelebi'yi masasına çağırıp ona yarım okka rakı söyledi.